

Svein Blom

6. Holdninger til innvandrere og innvandring

Holdningen til innvandrere og innvandring synes å bli påvirket av økonomiske konjunkturer. Dette gjelder særlig på områder som har med arbeidsmarkedet å gjøre. På tross av dette har holdningen til innvandrere i Norge endret seg lite som følge av finanskrisen. Norge har da også vært relativt lite rammet av krisen. Høye asylsøkertall fører til at flere synes det bør bli vanskeligere for flyktninger og asylsøkere å få opphold i landet. For mange holdningsmål er den langsiktige tendensen likevel stabilitet eller en viss liberalisering over tid.

- Sju av ti verdsetter innvandrernes kultur og innsats i arbeidslivet og mener at arbeidsinnvandring fra land utenom Norden bidrar positivt til norsk økonomi.
- Ni av ti mener også at innvandrere bør ha samme mulighet til arbeid som nordmenn.
- Vel ni av ti har ikke noe imot å ha innvandrere som naboer eller hjemmehjelpere, men en av fire ville mislike å få en innvandrer som svigersønn eller svigerdatter.
- Tre av ti mistenker at innvandrere misbruker landets velferdsordninger, og en av tre mener at innvandrere utgjør en kilde til utrygghet.
- Holdningen til nye asylsøkere er mindre positiv enn til allerede etablerte innvandrere. Fem av ti synes det bør bli vanskeligere for flyktninger og asylsøkere å få opphold i landet. Knappt en av ti synes det bør bli lettere.
- Personer som har høy utdanning, er under 45 år, bor i de mest urbane strøk, og som har kontakt med innvandrere, er mest positive til innvandrere og innvandring.

6.1. Innvandreres arbeidsinnsats og kulturelle bidrag verdsettes ...

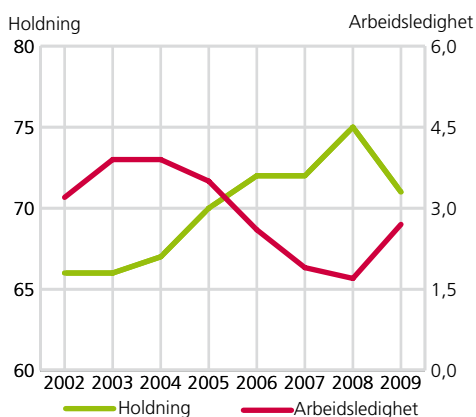
Det er bred enighet i befolkningen om nytten av innvandrernes arbeidsinnsats. Siden 2005 har drøye 70 prosent vært helt eller nokså enige i at «*Innvandrere flest*

Statistisk sentralbyrå (SSB) har i en årrekke kartlagt den norske befolkningens holdninger til innvandrere og innvandring gjennom årlige spørsmål i intervjuundersøkelser på oppdrag fra det ansvarlige departement, i dag Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. De første intervjuene fant sted i 1993, og rekken av spørsmål ble beholdt ubrutt til år 2000. Etter en delvis utskifting av spørsmålene ble kartleggingen gjenopptatt i 2002. Mens spørsmålene opprinnelig var plassert i SSBs omnibusundersøkelser, ble de i 2005 flyttet til reise- og ferieundersøkelsen. Dette innebar imidlertid ingen vesentlig endring i rammene rundt kartleggingen.

gjør en nyttig innsats i norsk arbeidsliv». Da den økonomiske optimismen var på topp første halvdel av 2008, noen måneder før finanskrisen rammet verdensøkonomien, var 75 prosent enige i denne påstanden. Andelen uenige var nede på 9 prosent. Norge hadde i forveien fått betydelige tilskudd av utenlandske arbeidstakere fra de nye EU-landene i Øst-Europa. Mange ble sysselsatt i den ekspanderende norske industri- og byggevirksomheten. Sommeren 2009, etter trekvart år med økonomisk krise, var holdningen til innvandrernes arbeidsinnsats tilbake på omtrent samme nivå som før krisen (tabell 6.1, øvre panel).

Framstiller vi grafisk andelen som sier seg enig i utsagnet om nytten av innvandrernes arbeidsinnsats sammen med andelen registrerte arbeidsledige, får vi et bilde som i figur 6.1. Figuren viser en «motsatt» sammenheng mellom de to faktorene. Når arbeidsledigheten øker (i lavkonjunktur), går oppslutningen om utsagnet ned, og når ledigheten går ned (i høykonjunktur), sti-

Figur 6.1. **Holdning til innvandreres arbeidsinnsats¹ og andel registrerte arbeidsledige². 2002-2009. Prosent.**

¹ Andel som er helt eller nokså enig i at «Innvandrere flest gjør en nyttig innsats i norsk arbeidsliv».

² Helt arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken, årsgjennomsnitt.

Kilde: Holdninger til innvandrere og innvandring (Blom 2009) og NAV (2010).

ger andelen som verdsetter innvandrernes arbeidsinnsats. Legg imidlertid merke til at variasjonen i holdningen ligger innenfor et intervall på knapt 10 prosentpoeng. Selv om figuren i seg selv ikke beviser at det er noen årsakssammenheng mellom ledigheten og holdningen til innvandreres innsats i arbeidslivet, er det svært nærliggende å tenke seg at det er det.

Fluktuasjoner har det også vært i holdningen til utsagnet «*Innvandrere flest beriker det kulturelle livet i Norge*», men ikke på samme systematiske måte som ved forrige utsagn. Ved første opinionsundersøkelse i 2002 var vel seks av ti enig i at innvandrere beriker landets kulturliv. Senere har andelen enige variert mellom 66 og 71 prosent. Alt i alt er den langsiktige tendensen at utsagnet har blitt mer akseptert over tid. Både i 2008 og 2009 sier sju av ti seg helt eller nokså enige i at innvandrere beriker kulturen (tabell 6.1, nedre panel).

6.2. ... og ni av ti støtter innvandreres like muligheter til arbeid

Ni av ti sa seg i årene 2007-2009 helt eller nokså enige i at «*Alle innvandrere i Norge bør ha samme mulighet til arbeid som nordmenn*» (tabell 6.2). Også her er det nærliggende å relatere utviklingen i holdningen til endringene i de økonomiske konjunktorene. Til tross for finanskrisen ble årsgjennomsnittet for den registrerte ledigheten i Norge i 2009 ikke høyere enn 2,7 prosent. Samtidig var oppslutningen om likebehandlingsprinsippet på rundt 90 prosent slik det også var under høy-

Hva er holdninger?

En holdning er en disposisjon for å reagere på et bestemt fenomen på en bestemt måte. Holdninger forenkler vurderingen av nye fenomen ved at allerede etablerte sympatier og antipatier aktiveres. Holdninger rører ved både følelsesmessige og kunnskapsmessige sider ved bevisstheten. I varierende grad danner de også utgangspunkt for handlinger.

Tabell 6.1. Holdning til to påstander om innvandreres arbeidsinnsats og kulturelle bidrag. 2002-2009. Prosent

«Innvandrere flest gjør en nyttig innsats i norsk arbeidsliv»						
År	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	Antall personer som svarte
2002	100	66	12	20	2	1 410
2003	100	66	9	24	1	1 385
2004	100	67	10	21	2	1 320
2005	100	70	10	17	2	1 289
2006	100	72	10	17	1	1 288
2007	100	72	16	11	1	1 269
2008	100	75	15	9	1	1 113
2009	100	71	15	13	1	1 104
«Innvandrere flest beriker det kulturelle livet i Norge»						
År	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	Antall personer som svarte
2002	100	63	12	22	2	1 409
2003	100	70	9	21	1	1 381
2004	100	66	10	22	1	1 318
2005	100	71	8	18	3	1 289
2006	100	68	11	20	1	1 289
2007	100	67	14	18	1	1 270
2008	100	71	12	15	2	1 111
2009	100	70	14	15	1	1 105

Kilde: Holdninger til innvandrere og innvandring (Blom 2009).

konjunktoren på slutten av 1990-tallet da ledigheten var på omtrent samme lave nivå som ti år senere. Noen år tidlig på 2000-tallet var ledigheten høyere og tilslutningen til utsagnet om like muligheter på arbeidsmarkedet for innvandrere lavere (85 og 83 prosent henholdsvis i 2002 og 2003).

Utsagnet om likebehandling av innvandrere på arbeidsmarkedet er et av de få som SSB ikke endret rundt årtusenskiftet. Vi har dermed en serie med målinger for dette utsagnet helt tilbake til 1993. I 2001 ble det ikke gjennomført noen undersøkelse, men vi har her tillatt oss å legge inn gjennomsnittet av målingene i 2000 og 2002. Figur 6.2 viser sammenhengen mel-

Tabell 6.2. Holdning til en påstand om innvandreres mulighet til arbeid. 2002-2009. Prosent

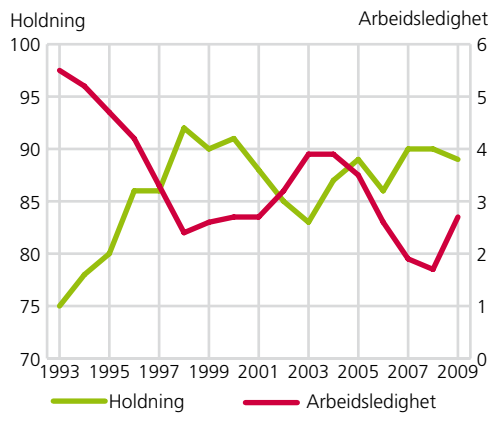
«Alle innvandrere i Norge bør ha samme mulighet til arbeid som nordmenn»						
År	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	Antall personer som svarte
2002	100	85	4	10	1	1 410
2003	100	83	3	13	1	1 384
2004	100	87	3	10	0	1 319
2005	100	89	3	7	1	1 287
2006	100	86	4	9	1	1 288
2007	100	90	5	5	1	1 272
2008	100	90	5	5	0	1 113
2009	100	89	4	6	1	1 104

Kilde: Holdninger til innvandrere og innvandring (Blom 2009).

lom andelen som sier seg enige i prinsippet om likebehandling av innvandrere på arbeidsmarkedet, og de respektive ledighetstallene.

Som vi ser, var oppslutningen om utsagnet betydelig lavere tidlig på 1990-tallet enn i dag. I året 1993, da spørsmålet ble stilt for første gang, var det bare tre av fire som var enige i utsagnet. Samme år kulminerte lavkonjunkturen som fulgte etter børskrakket i 1987. Den registrerte ledigheten var da (i 1993) på hele 5,5 prosent. Ledigheten sank deretter år for annet til ut mot slutten av 1990-tallet, slik figuren viser, samtidig med at en stadig større andel sluttet opp om utsagnet om likebehandling av innvandrere. I 1998 kulminerte andelen enige ved 92 prosent. Figuren bestyrker inntrykket fra figur 6.1: Velviljen i samfunnet for innvandrere på arbeidsmarkedet er relatert til utviklingen i de økonomiske konjunkturerne og arbeidsledigheten.

Figur 6.2. **Holdning til likebehandling av innvandrere på arbeidsmarkedet¹ og andel registrerte arbeidsledige². 1993-2009. Prosent**

¹ Andel som er helt eller nokså enig i at «Alle innvandrere i Norge bør ha samme mulighet til arbeid som nordmenn». Verdien for året 2001 er interpolert.

² Helt arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken, årsgjennomsnitt.

Kilde: Holdninger til innvandrere og innvandring (Blom 2006a, 2009) og ledighetsstatistikk (Aetat 2001, NAV 2010).

6.3. ... men noen frykter misbruk av velferd og økt utrygghet

I 2009 er det tre av ti som frykter at «Innvandrere flest misbruker de sosiale velferdsordningene» (tabell 6.3, øvre panel). Dette er 12 prosentpoeng lavere enn i 2002 da spørsmålet ble stilt for første gang. Både i 2008 og 2009 er halvparten av befolkningen uenig i påstanden. Andelen som avviser påstanden, er dermed 20 prosentpoeng høyere enn andelen som godtar den i 2009. I 2002 var det omtrent balanse mellom de to gruppene.

Respondentene ble også bedt om å ta stilling til utsagnet «Innvandrere flest er en kilde til utrygghet i samfunnet». I 2008 og 2009 sier en av tre seg helt eller nokså enig i dette, mens halvparten er helt eller nokså uenige. Som i utsagnet om misbruk av velferdsordningene har andelen enige sunket med 12 prosentpoeng siden 2002 (tabell 6.3, nedre panel).

Spørsmålet om innvandrere er en «kilde til utrygghet», fanger trolig i stor grad opp frykt for kriminalitet. I Den europeiske samfunnsundersøkelsen (ESS) 2002 forekom et spørsmål om kriminalitet blant innvandrere. Her viste befolkningen i Norge seg som mer skeptiske enn befolkningen i de fleste andre europeiske land som deltok i undersøkelsen. Bare to andre land, Hellas og Tsjekkia, overgikk den gang Norge i mistro til innvandrernes lovløydighet (Blom 2005a). Spørsmålet har ikke vært gjentatt i senere runder av Den europeiske samfunnsundersøkelsen.

6.4. Flertallet foretrekker at innvandrerne likner majoritetsbefolkningen

Et av spørsmålene i SSBs undersøkelse av holdninger til innvandrere og innvandring viser at nærmere halvparten (47 prosent) i 2009 synes at «Innvandrere i Norge bør bestrebe seg på å bli så like nordmenn

Tabell 6.3. Holdning til to påstander om innvandreres misbruk av velferd og deres bidrag til samfunnsmessig utrygghet. 2002-2009. Prosent

År	«Innvandrere flest misbruker de sosiale velferdsordningene»						Antall personer som svarte
	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke		
2002	100	41	14	43	2	1 405	
2003	100	40	10	48	2	1 384	
2004	100	40	12	46	2	1 318	
2005	100	36	10	50	4	1 289	
2006	100	36	13	49	2	1 289	
2007	100	31	21	46	3	1 269	
2008	100	27	19	51	3	1 113	
2009	100	29	19	50	2	1 103	

År	«Innvandrere flest er en kilde til utrygghet i samfunnet»						Antall personer som svarte
	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke		
2002	100	45	13	41	1	1 410	
2003	100	45	10	44	1	1 385	
2004	100	41	10	48	1	1 317	
2005	100	41	10	48	2	1 286	
2006	100	40	13	46	1	1 288	
2007	100	35	19	46	1	1 272	
2008	100	32	18	49	1	1 110	
2009	100	33	15	51	1	1 103	

Kilde: Holdninger til innvandrere og innvandring (Blom 2009).

som mulig» (tabell 6.4). Knappt fire av ti (39 prosent) er uenige i dette, mens vel en av ti svarer «både og». Det har ikke skjedd noen utvikling i andelen som er uenige i utsagnet siden 2003, men andelen som er enige, har sunket noe (7 prosentpoeng). Nedgangen i andelen enige oppveies av en økning i andelen som svarer «både og».

Den toneangivende politikken på dette feltet har vært at innvandrere bør beholde viktige deler av sin kultur samtidig som de også tilegner seg ferdigheter, kunnskaper og holdninger som er nødvendig for å leve og delta i det norske samfunnet. Denne miksen av elementer fra to kulturer, som har gått under betegnelsen «multikulturalisme», har blitt oppfattet som en essensiell bestanddel i begrepet «integrering». Tidligere forsøk fra norske myndigheters side på å «fornorske» samer og andre etniske minoriteter i Norge har i ettertid blitt

stemplet som overgrep. En politikk som sikter mot å utviske minoritetenes opprinnelige kultur, har blitt oppfattet som uønsket «assimilasjonspolitikk» (av *assimilare*, latin for å «gjøre lik»).

De siste årene har imidlertid ideen om «multikulturalisme» blitt utsatt for kritikk, idet dens tilhengere har blitt beskyldt for å være unnfalende overfor mannsdominerende og antidemokratiske trekk ved enkelte innvanderes handlinger og verdier. Etter kritikernes oppfatning er det maktpåliggende å hindre at slike strømninger får utvikle seg i vårt samfunn. I senere tid har også innvandrerkvinnens bruk av hodeplagg vært debattert. Graden av toleranse overfor slike kulturuttrykk varierer innenfor de europeiske landene. Norge har foreløpig bare avvist bruk av slør blant ansatte i politi og domstoler. Dersom nedgangen i andelen som ønsker at innvandrere i

Tabell 6.4. Holdning til en påstand om at innvandrere i Norge bør bestrebe seg på å bli så like nordmenn som mulig. 2003-2009. Prosent

År	«Innvandrere i Norge bør bestrebe seg på å bli så like nordmenn som mulig»					
	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	Antall personer som svarte
2003	100	54	7	39	1	1 381
2004	100	53	8	39	0	1 318
2005	100	54	7	38	1	1 286
2006	100	49	10	40	1	1 288
2007	100	45	18	36	0	1 273
2008	100	46	15	40	0	1 110
2009	100	47	13	39	1	1 103

Kilde: Holdninger til innvandrere og innvandring (Blom 2009).

Norge skal bli lik majoritetsbefolkningen, stanser opp, vil det kunne ha sammenheng med debatter av denne type.

6.5. Fem av ti ønsker redusert flyktninginnvandring

På et spørsmål om flyktnings adgang til opphold i Norge mener halvparten i 2009 at det bør bli vanskeligere å få opphold, mens fire av ti mener at adgangen til opphold bør være «som i dag». En av ti mener det bør bli lettere for flyktninger og asylsøkere å få opphold i landet. Reaksjonen på dette spørsmålet har utviklet seg i bølgegang siden 2002 (tabell 6.5). De to første årene var andelen som ønsket å gjøre det vanskeligere for flyktninger og asylsøkere å få opphold, i overkant av 50 prosent, spesielt i 2003 da hele 56 prosent var av denne oppfatning. Andelen sank deretter til i underkant av 40 prosent i årene som

fulgte (med en liten økning igjen i 2006) inntil 2008 da bare 38 prosent ønsket å stramme inn muligheten til å få asyl eller opphold på humanitært grunnlag i Norge. I 2009 kom en ny formidabel økning på 11 prosentpoeng i andelen som ville gjøre det vanskeligere å få opphold. Andelen som mener at adgangen til opphold ikke bør endres, er i 2009 tilbake på omtrent samme nivå som i 2002.

Spørsmålet om hvor mange flyktninger og asylsøkere vi bør ta imot her i landet, er det andre som vi har målinger for helt tilbake til 1993. Spørsmålet hadde den gang likevel en annen ordlyd. I årene 1993-2000 ble respondentene bedt om å ta stilling til påstanden «Norge bør gi opphold til flyktninger og asylsøkere i minst samme omfang som i dag». Svaralternativene var: helt enig, nokså enig, både og, nokså

Tabell 6.5. Holdning til en påstand om innvandreres adgang til opphold i Norge. 2002-2009. Prosent

År	«Sammenliknet med i dag, bør det bli lettere for flyktninger og asylsøkere å få opphold i Norge, bør det bli vanskeligere, eller bør adgangen til å få opphold være som i dag?»					
	Alle	Lettere	Som i dag	Vanskeligere	Vet ikke	Antall personer som svarte
2002	100	5	39	53	2	1 408
2003	100	5	37	56	3	1 381
2004	100	6	44	47	2	1 317
2005	100	9	49	39	4	1 287
2006	100	7	46	45	2	1 288
2007	100	8	50	39	3	1 270
2008	100	7	51	38	4	1 108
2009	100	7	41	49	3	1 101

Kilde: Holdninger til innvandrere og innvandring (Blom 2009).

uenig og helt uenig. En av grunnene til at spørsmålet ble endret, var at konstruksjonen «*i minst samme omfang*» ikke gjorde det mulig å skille fra hverandre dem som faktisk ønsket å øke mottaket og dem som ønsket å holde det på samme nivå «som i dag». Det nye spørsmålet som ble innført i 2002, åpner for en slik differensiering.

Logisk sett burde det derfor også være mulig å «oversette» resultatene fra det nye spørsmålet til å passe inn i strukturen fra det gamle spørsmålet. Ved for hvert år å summere andelen som mener det bør bli lettere å få opphold, og andelen som synes adgangen til å få opphold bør være som i dag, får vi trolig et anslag for andelen som synes flyktninger og asylsøkere bør gis opphold *i minst samme omfang som i dag*. For å teste denne hypotesen utførte vi i 2004 og 2005 eksperimenter med begge spørsmålsformuleringene og sammenliknet resultatene. Hypotesen om at de nye dataene lar seg innpasse i tallserien fra det gamle spørsmålet, ble utvilsomt styrket (Blom 2004, 2005b).

Vi har dermed årlige anslag for andelen som er enige i at «*Norge bør gi opphold til flyktninger og asylsøkere i minst samme omfang som i dag*» for perioden 1993 til 2009. For året 2001 er det satt inn gjennomsnittet for målingene i 2000 og 2002.

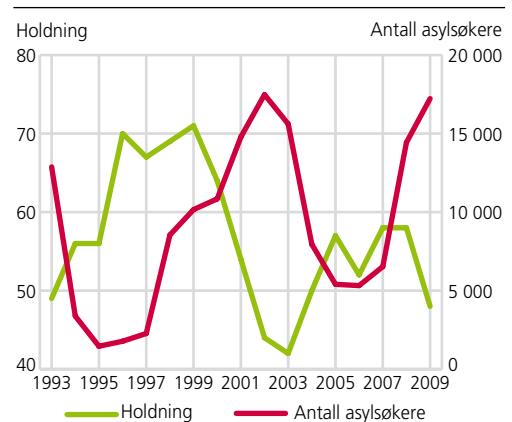
I det nevnte utsagnet inngår det en eksplisitt referanse til omfanget av flyktninger og asylsøkere som får opphold «*i dag*». Det er derfor nærliggende å se utfallet av holdningsmålingene i lys av dette. Tall for hvor mange som får opphold, publiseres hvert år i Utlendingsdirektoratets (UDIs) årsmelding, men får relativt liten dekning i media. Langt større medieoppmerksomhet får antallet som søker asyl, og det er grunn til å tro at det er dette tallet respondentene har i tankene når de besvarer spørsmålet om opphold for flyktninger og asylsøkere.

Nærmere analyser viser at det er en «*mot-satt*» sammenheng mellom andelen som er positivt stemt til å gi opphold til flyktninger og asylsøkere, og antallet asylsøkere. Tendensen er altså at holdningen blir mer imøtekommende når strømmen av asylsøkere minsker og *vice versa*.

Vi bør her for øvrig ikke glemme at selve spørsmålet som befolkningen blir bedt om å ta standpunkt til, i selve ordlyden inviterer til at svaret relateres til faktiske eller forestilte tall for hvor mange som får opphold (eller som søker om opphold). Det er derfor ikke helt uventet at vi kan iakttå et mønster av det slag som figur 6.3 viser.

Ved nærmere gransking av figuren er det selvfølgelig mulig å finne eksempler på år da den «*motsatte logikken*» mellom de to tallseriene brytes. Året 2006 er et eksempel på dette (Blom 2006b). Da var velvil-

Figur 6.3. **Holdning til å motta flyktninger og asylsøkere («i minst samme omfang som i dag»)¹ og antall ankomne asylsøkere. 1993-2009. Prosent**

¹For årene 1993-2000: Andel som er helt eller nokså enig i at «*Norge bør gi opphold til flyktninger og asylsøkere i minst samme omfang som i dag*». For årene 2002-2009: Andelen som svarer «*lettere*» eller «*som i dag*» på spørsmålet: «*Sammenliknet med i dag, bør det bli lettere for flyktninger og asylsøkere å få opphold i Norge, bør det bli vanskeligere, eller bør adgangen til å få opphold være som i dag?*» Verdien for året 2001 er interpolert.

Kilde: Holdninger til innvandrere og innvandring (Blom 2006a, 2009), ankomst asylsøkere (UDI 2001, 2010).

jen til mottak av flyktninger og asylsøkere på et relativt lavt nivå samtidig som også asylsøkertallene var lave. Noen ganger kan forklaringen være at det tar tid innen opinionen blir oppmerksom på endringer i asylsøkertallene, men det kan også tenkes at større hendelser det året kan ha påvirket opinionen. I 2006 var det blant annet stor medieoppmerksomhet i tiden rundt datainnsamlingen om kritikken av UDI for å ha opptrådt «snillistisk» og innvilget asyl for 200 irakiske «muf-ere» (personer med midlertidig opphold uten rett til familiegjenforening) uten at det angivelig var dekning for det i utlendingsloven. Det var også i 2006 at en gruppe afghanske asylsøkere med avslag på asylsøknaden motsatte seg tvangsretur og sultestreiket utenfor Oslo domkirke. Hendelser av denne type kan ha svekket opinionens godvilje overfor asylsøkere.

6.6. Sju av ti positive til arbeidsinnvandring

Utvidelsen av EØS-området i 2004 og 2007 kombinert med gode tider for norsk økonomi førte til økt arbeidsinnvandring fra 2004-2005. De største innvandrergruppene kom nå etter hvert fra europeiske land som Polen, Tyskland, Sverige og Litauen. I 2008 var polakker brått blitt vår største innvandrergruppe. Etter mange år med måling av holdninger til flyktninginnvandring blir det nå plutselig relevant å rette oppmerksomheten mot den nye arbeidsinnvandringen. Vår hypotese er at arbeidsinnvandrere vil være spesielt velkomne, fordi de fra omtrent dag én vil delta på det norske arbeidsmarkedet og avhjelpe mangelen på arbeidskraft innenfor ekspanderende sektorer. Med sin europeiske bakgrunn vil de også være mindre kulturelt forskjellige fra majoritetsbefolkningen enn mange flyktninger.

Utsagnet vi fant fram til for å lodde stemningen i befolkningen til arbeidsinnvand-

ring, var følgende: «*Arbeidsinnvandring fra land utenom Norden bidrar for det meste positivt til den norske økonomien. Er du helt enig i dette, nokså enig, nokså uenig eller helt uenig?*» Vi fant det ønskelig å definere bort arbeidsinnvandring fra de nordiske landene, ettersom Norden har hatt felles arbeidsmarked siden 1954, og innvandre-re fra disse landene knapt oppfattes som innvandrere.¹

Dessverre ble det ikke aktuelt å stille det nye spørsmålet før i 2009, etter at finanskrisen hadde manifestert seg og kastet skygger over norsk og utenlandsk økonomi i trekvart år. Derfor vet vi ikke hvordan holdningen ville vært noe tidligere da alle piler fortsatt pekte oppover. Vi antar at verdsettingen av arbeidsinnvandring da ville vært enda høyere. Men i 2009 fant vi at nærmere sju av ti mente arbeidsinnvandring fra land utenom Norden var positivt for norsk økonomi. 14 prosent sa seg uenige i dette, og nesten to av ti svarte «både og» (tabell 6.6). Denne svarfordelingen er omtrent den samme som for utsagnet «*Innvandrere flest gjør en nyttig innsats i norsk arbeidsliv*» (jf. tabell 6.1). Satt opp mot målingen som viser at fem av ti synes det bør bli vanskeligere for flyktninger og asylsøkere å få opphold i landet, tyder dataene – som forventet – på at arbeidsinnvandring møter større velvilje enn flyktninginnvandring. Ordlyden i de to spørsmålene er imidlertid så vidt

¹ Ordet «innvandrere» går igjen i de fleste spørsmålene uten at det defineres. Det er således opp til respondenten å svare ut fra egne forestillinger om ordet. Vi antar at mange har en person med bakgrunn fra Asia, Afrika, Latin-Amerika eller Øst-Europa i tankene når de svarer, uten at dette er sagt i spørsmålet. I instruksen til intervjuerne heter det imidlertid at en slik presisering kan opplyses *dersom respondenten ber om det*. Det nye spørsmålet om arbeidsinnvandring åpner for å inkludere også vestlige land utenom Norden i begrepet. For at dette ikke skal påvirke oppfatningen av de øvrige spørsmålene, er spørsmålet om arbeidsinnvandring plassert til slutt i intervjueskjemaet.

Tabell 6.6. Holdning til arbeidsinnvandring, 2009. Prosent

«Arbeidsinnvandring fra land utenom Norden bidrar for det meste positivt til norsk økonomi.»						
År	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	Antall personer som svarte
2009	100	68	17	14	2	1 101

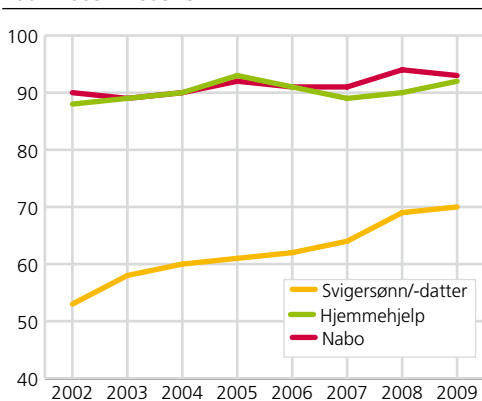
Kilde: Holdninger til innvandrere og innvandring (Blom 2009).

forskjellig at det kan være vanskelig å sammenlikne.

6.7. Ni av ti er positive til innvandrere som hjemmehjelp eller nabo

Rundt ni av ti har ikke noe imot å få en innvandrer som *hjemmehjelp* for en selv eller for andre i den nærmeste familien. I innledningen til spørsmålet blir det presisert at en tenker seg en innvandrer som behersker norsk. Ni av ti har heller ikke noe imot å ha en innvandrer som ny *nabo*. Andelen som inntar disse standpunktene, varierer noe fra år til år. I 2008 var det for eksempel 94 prosent som avviste at det ville være ubehagelig å ha en innvandrer som nabo, mens det «bare» var 88 prosent som fant det greit med en innvandrer som hjemmehjelp. Variasjonen i svarene fra år til år følger tydeligvis ikke noe systematisk mønster.

Figur 6.4. Andel som avviser at det ville være ubehagelig å få en innvandrer som henholdsvis hjemmehjelp, nabo eller svigersønn/-datter, 2002-2009. Prosent

Kilde: Holdninger til innvandrere og innvandring (Blom 2009).

At en *sønn eller datter* skulle ønske å gifte seg med en innvandrer, er det imidlertid mindre toleranse for. Her svarer en av fire i 2009 at det ville kunne oppleves som ubehagelig. Sju av ti avviser imidlertid denne holdningen. Når det gjelder dette spørsmålet, er det en klar tendens til endring over tid å spore. I løpet av årene fra 2002 til 2009 har andelen som godtar tanken på å få en innvandrer som svigersønn eller -datter, økt med hele 17 prosentpoeng (figur 6.4).

6.8. Tre av fire har kontakt med innvandrere

Tre av fire blant den voksne befolkningen har kontakt med innvandrere (vedleggstabell 6.1, øvre panel). Andelen har økt nokså jevnt fra 67 til 75 prosent i løpet av årene spørsmålet har vært stilt (2002-2009). I denne perioden har også andelen innvandrere i befolkningen økt fra 5,7 prosent til 8,8 prosent. Regner vi også med norskfødte med innvandrerforeldre, har økningen vært fra 6,9 til 10,6 prosent (Statistisk sentralbyrå 2010). Noe av økningen i andelen med kontakt til innvandrere kan ha sammenheng med at andelen innvandrere har økt, men noe må også skyldes utvidet kontaktflate.

På oppfølgingsspørsmålet om i hvilken sammenheng kontakten forekommer, svarer nå halvparten at det er på jobben (vedleggstabell 6.1, midtre panel). Nærmere fire av ti har dessuten kontakt med innvandrere gjennom venner og kjente, og tre av ti har kontakt i nabolaget.² 14 prosent har likeledes kontakt med inn-

² Det kunne gis flere enn ett svar.

vandrere i nær familie. Både for kontakt på jobben, blant venner/kjente og i nabolaget har økningen vært på 10 prosentpoeng siden 2002. Økningen har vært mindre for kontakt i familien, bare 5 prosentpoeng.

Teller vi sammen antall arenaer som den enkelte oppgir som sted der hun/han møter innvandrere, finner vi – foruten den firedelen som ikke treffer noen innvandrere – en tredel som har én arena de møter innvandrere på og en firedel som møter innvandrere på to arenaer (vedleggstabell 6.1, nedre panel). 12 prosent møter innvandrere på tre arenaer, og de resterende 6 prosent har fire eller fem arenaer. Trenden over tid er her – i tillegg til nedgangen i andelen som ikke møter noen innvandrere – at andelen som møter innvandrere bare på én arena, går ned. I stedet har det vært en oppgang på 14 prosentpoeng siden 2002 i andelen som møter innvandrere på to eller flere arenaer.

Blant dem som har kontakt med innvandrere, er det ganske uvanlig at kontakten bare omfatter én person. Bare 6 prosent er i denne situasjonen (vedleggstabell 6.2, øvre panel). Mer vanlig er det at kontakten gjelder to til fire personer. En av tre blant dem med innvandrerkontakt har kontakt med to til fire innvandrere, mens om lag like mange oppgir å ha kontakt med fem til ti personer. Også her kan det spores en økning i kontaktomfanget over tid. I 2003 hadde halvparten av personene med innvandrerkontakt kontakt med fire eller færre personer.

De siste årene har vi også spurt om hvor hyppig kontakten med innvandrere er, og hvordan den oppleves. Blant dem som har kontakt, er ukentlig og daglig kontakt vanligst (vedleggstabell 6.2, midtre panel). Fire av ti har ukentlig kontakt, og like mange har daglig kontakt. I 2003 da spørsmålet ble stilt for første gang, var daglig

kontakt det vanligste. Når det gjelder *den personlige erfaringen* med kontakten, sier tre av fire at den er hovedsakelig positiv (vedleggstabell 6.2, nedre panel). En av fire har blandede erfaringer, mens nesten ingen vurderer kontakten som hovedsakelig negativ.

6.9. Samfunnsforhold påvirker holdningene ...

Det er selvfølgelig ulike samfunnsforhold som påvirker holdningen til innvandrere og innvandring over tid. Vi har allerede nevnt noen slike faktorer. *Økonomiske oppgangstider* synes å bidra til å liberalisere holdningene, spesielt overfor innvandrere på arbeidsmarkedet. Med vekst i økonomien blir det behov for mer arbeidskraft og lettere for både nye og mer etablerte innvandrere å finne arbeid. At dette kan påvirke holdningene, tyder også andre europeiske studier på (Semyonov, Rajzman og Gorodzeisky 2006). *Store asylsøker tall* virker ventelig også på holdningene. Jo flere asylsøkere, desto mer øker kravet om at myndighetene regulerer og begrenser tilstrømmningen. Flertallet i befolkningen synes å nære en grunnleggende frykt for stor og ukontrollert innvandring.

Selve utformingen av *myndighetenes flyktningpolitikk* synes også å påvirke opinionen. Samtidig som innvandringen bør holdes under kontroll, skal behandlingen av flyktninger og asylsøkere heller ikke framstå som urimelig og inhuman. I motsatt fall kan det utløse krav om en politikk med et mer «menneskelig» ansikt. Det var trolig noe slikt som skjedde midt på 1990-tallet i forbindelse med medias hyppige reportasjer om «hjerteløse» avgjørelser i asylsaker, uskyldige barn i kirkeasyl og brutale tilbakesendelser. Vi observerte da en merkbar holdningsendring i «innvandrervennlig» retning fra 1995 til 1996 som muligens kan ha hatt sammenheng med dette (Blom 1996).

Omvendt vil all *kriminalitet* begått av innvandrere bidra til å undergrave «innvandrervennlige» holdninger (Blom 1999). Det gjelder både trusler om terror, gjengslagsmål, «æresdrap», tvangsgifte, økonomiske forbrytelser, narkotikaomsetning og menneskesmugling. Kriminalitet av denne type utført av personer med innvandrerbakgrunn har lett for å stigmatisere hele gruppen. Særlig personer som ikke selv har personlig kontakt med innvandrere, men henter sitt erfaringsmateriale fra media, vil lett kunne få sitt syn på innvandrere ensidig farget av dette.

6.10. ... men også karakteristika ved personene

Makroforhold ved samfunnet spiller sammen med sosiale og demografiske karakteristika ved individene når det gjelder å forme befolkningens holdninger til innvandrere og innvandring.

Personrelaterte faktorer som har vist seg å ha betydning for holdningene, er utdanning, alder, bosted, kontakt med innvandrere og politisk ståsted. Der ikke annet er angitt, er tallmaterialet som refereres nedenfor fra 2009.

Utdanningsnivået er blant enkeltfaktorene som har mest å si. Høyt utdannede er uten unntak mer positive til innvandrere og innvandring enn midlere og lavt utdannede. Mens for eksempel 44 prosent av befolkningen med grunnskole som høyeste utdanning mener at innvandrere flest er en kilde til utrygghet i samfunnet, er andelen med samme oppfatning 38 prosent blant personer med utdanning på videregående nivå og 17 prosent blant universitets- og høyskoleutdannede med lang utdanning (over 4 år). På samme vis synes 8 prosent av de grunnskoleutdannede at en hjemmehjelp med innvandrerbakgrunn vil være ubehagelig, mot 2 prosent blant de høytutdannede.

Den viktigste tendensen i forbindelse med *alder* er at de eldste er minst velvillig innstilt. For eksempel mener 46 prosent av den eldste aldersgruppen (67-79 år) at innvandrere flest misbruker de sosiale velferdsordningene, mot 25 prosent av den yngste (16-24 år). Vi finner også at 12 prosent av de eldste misliker å ha en innvandrer som nabo, mot 4 prosent av de yngste.

På flere spørsmål kommer likevel de nest yngste (25-44 år) ut som mer liberale enn de yngste. Dette henger trolig sammen med at de ikke har rukket å ta så mye utdanning som de noe eldre. Som eksempel kan nevnes at 36 prosent av 16-24-åringene sier seg enig i at «innvandrere flest er en kilde til utrygghet i samfunnet», mot 28 prosent av 25-44-åringene. Blant de eldste er imidlertid over halvparten av samme oppfatning.

I enkelte spørsmål er imidlertid de yngste mer liberale enn de nest yngste. Det gjelder for eksempel spørsmålet om innvandrere bør bestrebe seg på å bli så like nordmenn som mulig.

6.11. Mindre skepsis i de største byene

Personers *bostedsstrøk* viser seg også å ha betydning for holdningene. Bosatte i tettbygde strøk med over 100 000 innbyggere, det vil si de største byene med omland, har gjennomgående mer liberale eller «innvandrervennlige» holdninger enn personer i mindre urbane strøk av landet. Som eksempel kan nevnes at 11 prosent i tettbygde strøk med over 100 000 bosatte ønsker å gjøre det lettere for flyktninger og asylsøkere å få opphold i Norge, mot bare 1 prosent i tettbygde strøk med under 2 000 bosatte og 4 prosent i spredtbygde strøk. Vi finner også mindre motstand mot inngifte av innvandrere i familien i de

største byene, og i noen grad også i spredtbygde strøk, enn ellers i landet.

Velviljen til innvandrere og innvandring etter *landsdel* pleier å være størst i Akershus og Oslo. Dette framgår imidlertid mindre tydelig av 2009-dataene enn av tidligere undersøkelser. Det klareste eksempelet er at 12 prosent av befolkningen i Akershus og Oslo ønsker lettelse i adgangen til opphold for flyktninger og asylsøkere, mens maksimalt 6 prosent i de øvrige landsdelene er av samme oppfatning. For øvrig er andelen som har daglig kontakt med innvandrere, høyere i Akershus og Oslo enn ellers i landet, og også andelen som har kontakt med mange (over 10) innvandrere, er større her. Innvandrerandelen er da også høyest her. Overraskende nok er det imidlertid folk i Nord-Norge som i 2009 har minst tro på at innvandrere flest misbruker de sosiale velferdsordningene.

Det varierer fra spørsmål til spørsmål hvilken landsdel som framstår som minst imøtekommende overfor innvandrere og innvandring. Mulige «kandidater» kan være Hedmark/Oppland, Østlandet ellers (det vil si Østfold, Buskerud, Vestfold og Telemark) eller Agder/Rogaland. Tendensen er ikke særlig tydelig og kan variere fra år til år.

For noen holdningsspørsmål svekkes eller elimineres effekten av landsdel og bostedsstrøk når forskjeller i utdanningsnivå eller grad av kontakt med innvandrere trekkes inn i analysen.

6.12. Fører lite kontakt til mindre velvilje?

Personer som har kontakt med innvandrere, har gjennomgående mer «innvandrervernlig» holdninger enn personer uten slik kontakt. Jo flere arenaer kontakten utspilles på, desto større er velviljen. For eksempel synker andelen som tror

at innvandrere flest misbruker de sosiale velferdsordningene, fra 40 til 18 prosent fra personer helt uten kontakt med innvandrere til personer som har kontakt med innvandrere på tre eller flere arenaer. Tilsvarende stiger andelen som synes innvandrere flest gjør en nyttig innsats i arbeidslivet, fra 60 prosent blant personer uten innvandrerkontakt til 83 prosent blant personer med kontakt på tre eller flere arenaer. Liknende tendenser kan iakttas når det gjelder betydningen av antall innvandrere som personen har kontakt med og hyppigheten av kontakt. Som regel er holdningene mer positive blant dem som kjenner mange innvandrere, og som omgås dem hyppig (daglig). Om det er kontakt med innvandrere som genererer positive holdninger, eller det er de positive holdningene som genererer kontakt, er uklart. Sannsynligvis er det begge deler.

Etter at våre holdningsspørsmål ble flyttet til Reise- og ferieundersøkelsen 2005, har *politisk tilhørighet* ikke vært med blant tilgjengelige bakgrunnsvariabler. Det foreligger imidlertid data om stemmegivning ved siste stortingsvalg i den norske delen av *Den europeiske samfunnsundersøkelsen* 2008. Dette kan kombineres med et eller flere spørsmål om holdning til innvandrere. Vi har valgt å bruke et spørsmål om innvandrere fra fattige land utenfor Europa bør få komme og bosette seg i Norge, og et spørsmål om det er blitt verre eller bedre å bo i Norge som følge av innvandringen. Med utgangspunkt i svarene på disse to spørsmålene kan vi slå fast at velgere som stemte Rødt (daværende Rød Valgallianse) eller Sosialistisk Venstreparti er de mest «innvandrervernlige», etterfulgt av Venstre og Arbeiderpartiet. På spørsmålet om innvandringens betydning for det å bo i landet, var Venstres velgere enda litt mer positivt innstilt enn SV-velgerne. På de neste plassene fulgte Senterpartiet, Høyre og Kristelig Folkeparti. Også her sprikte

svarene noe etter hvilket spørsmål som ble lagt til grunn. Den nevnte rekkefølgen gjaldt holdningen til å ta imot innvandrere fra fattige land. Til det andre spørsmålet inntok høyrevelgerne et mer «innvandrer-vennlig» standpunkt enn både SPs og KRFs velgere. Minst positive til innvandrere og innvandring er Fremskrittspartiets velgere.

Kjønn er gjennomgående av liten betydning for holdningen til innvandrere og innvandring, men i noen få spørsmål spiller det en rolle. Det gjelder i synet på innvandreres kulturelle betydning og hvorvidt de bør forsøke å bli så like nordmenn som mulig. Kvinner verdsetter mer innvandrernes kulturelle bidrag og synes i mindre grad at de trenger å likne majoritetsbefolkningen, enn menn. De er også noe mindre opptatt av å begrense flyktninger og asylsøkeres mulighet til å få opphold i landet. På den annen side er menn noe mer tilbøyelige enn kvinner til å verdsette den økonomiske betydningen av arbeidsinnvandringen.

Referanser

Aetat (2001): Månedstatistikk om arbeidsmarkedet, nr. 12/desember 2001.

Blom, S. (1996): Holdning til innvandrere og innvandringspolitikk. Spørsmål i SSBs omnibus i mai/juni 1996, Notater 96/49, Statistisk sentralbyrå.

Blom, S. (1999): Holdning til innvandrere og innvandringspolitikk. Spørsmål i SSBs omnibus i mai/juni 1999, Notater 1999/61, Statistisk sentralbyrå.

Blom, S. (2004): Holdninger til innvandrere og innvandring 2004, Notater 2004/75, Statistisk sentralbyrå.

Blom, S. (2005a): Den europeiske samfunnsundersøkelsen 2002/2003: Svenskene mest positive til innvandrere.

http://www.ssb.no/magasinet/slik_lever_vi/art-2005-03-04-01.html

Blom, S. (2005b): Holdninger til innvandrere og innvandring 2005, Notater 2005/51, Statistisk sentralbyrå.

Blom, S. (2006a): «Holdninger til innvandrere og innvandring», i G. Daugstad (red.): *Innvandring og innvandrere 2006*, Statistiske analyser 83, Statistisk sentralbyrå, s. 129-140.

Blom, S. (2006b): Holdninger til innvandrere og innvandring 2006. Med komparative data fra Den europeiske samfunnsundersøkelsen, Notater 2006/77, Statistisk sentralbyrå.

Blom, S. (2009): *Holdninger til innvandrere og innvandring*, Rapporter 2009/44, Statistisk sentralbyrå.

NAV (2010): Månedstatistikk om arbeidsmarkedet, nr. 5/mai 2010, Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Semyonov, M., R. Rajzman og A. Gorodzeisky (2006): The rise of anti-foreigner sentiment in European societies, 1988-2000, *American Sociological Review*, Vol. 71, s. 426-449.

Statistisk sentralbyrå (2010): Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, 1. januar 2010. Vedleggstabell 1 og 6. <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/>

UDI (2001): *Årsrapport 2000*, Utlendingsdirektoratet.

UDI (2010): *Årsrapport 2009. Tall og fakta*, Utlendingsdirektoratet

Vedleggstabell 6.1. **Andel med innvandrerkontakt, fordeling på type arenaer og antall arenaer. 2002-2009. Prosent**

År «Har du selv kontakt med innvandrere som bor i Norge, for eksempel på jobben, i nabolaget, blant venner, familie eller lignende?»

År	«Har du selv kontakt med innvandrere som bor i Norge, for eksempel på jobben, i nabolaget, blant venner, familie eller lignende?»			Antall personer som svarte
	Alle	Ja	Nei	
2002	100	67	33	1 408
2003	100	64	36	1 384
2004	100	67	33	1 318
2005	100	66	34	1 286
2006	100	68	32	1 288
2007	100	70	30	1 274
2008	100	74	26	1 111
2009	100	75	25	1 103

År «Har du selv kontakt med innvandrere som bor i Norge, for eksempel på jobben, i nabolaget, blant venner, familie eller lignende?»

År	«Har du selv kontakt med innvandrere som bor i Norge, for eksempel på jobben, i nabolaget, blant venner, familie eller lignende?»								
	Alle	På jobben		Blant venner/kjente		I nabolaget		I nær familie	
			Ja	Nei	Ja	Nei	Ja	Nei	Ja
2002	100	41	59	27	73	22	78	9	91
2003	100	40	60	29	71	23	77	9	91
2004	100	39	61	29	71	24	76	9	91
2005	100	42	58	28	72	20	80	9	91
2006	100	41	59	31	69	24	76	10	90
2007	100	45	55	32	68	24	76	11	89
2008	100	48	52	32	68	26	74	13	87
2009	100	50	50	37	63	30	70	14	86

År «Har du selv kontakt med innvandrere som bor i Norge, for eksempel på jobben, i nabolaget, blant venner, familie eller lignende?»

År	«Har du selv kontakt med innvandrere som bor i Norge, for eksempel på jobben, i nabolaget, blant venner, familie eller lignende?»							Antall personer som svarte
	Alle	Antall arenaer						
		0	1	2	3	4	5	
2002	100	33	38	19	6	2	1	1 408
2003	100	36	35	18	8	3	1	1 382
2004	100	33	37	20	7	3	0	1 318
2005	100	34	37	19	6	2	0	1 286
2006	100	32	36	21	7	3	1	1 288
2007	100	30	36	22	8	3	1	1 271
2008	100	26	38	23	8	4	1	1 111
2009	100	25	33	24	12	5	1	1 103

Kilde: Holdninger til innvandrere og innvandring (Blom 2009).

Vedleggstabell 6.2. **Kontakt med antall innvandrere, kontakthypighet og erfaring med kontakten. 2003-2009. Prosent**

«Hvor mange innvandrere har du kontakt med?»								
År	Alle	Antall personer					Vet ikke	Antall personer som svarte
		0	1	2-4	5-10	Mer enn 10		
2003	100	36	6	26	19	14	0	1 382
2003 ¹	100	.	9	41	29	22	0	890
2004	100	33	6	27	19	15	0	1 317
2004 ¹	100	.	9	40	29	22	0	886
2005	100	34	6	24	20	15	0	1 286
2005 ¹	100	.	10	37	30	23	0	844
2006	100	32	4	28	21	15	0	1 287
2006 ¹	100	.	5	41	31	22	0	886
2007	100	30	4	27	23	15	0	1 271
2007 ¹	100	.	6	38	33	22	0	894
2008	100	26	5	26	26	18	0	1 111
2008 ¹	100	.	6	35	35	24	0	819
2009	100	25	5	25	27	19	0	1 103
2009 ¹	100	.	6	33	36	25	0	831

«Hvor ofte har du vanligvis kontakt med innvandrere?»							
År	Alle	Aldri	Sjelden	Månedlig	Ukentlig	Daglig	Antall personer som svarte
2003 ¹	100	.	5	14	36	45	890
2007	100	30	4	11	28	28	1 271
2007 ¹	100	.	5	15	40	39	894
2008	100	26	4	10	29	32	1 111
2008 ¹	100	.	5	13	39	43	819
2009	100	25	3	10	31	30	1 103
2009 ¹	100	.	4	14	41	40	831

«Hvordan er din personlige erfaring med denne kontakten?»						
År	Alle	Ingen	Hovedsakelig positiv	Positiv/negativ	Hovedsakelig negativ	Antall personer som svarte
2003 ¹	100	.	69	31	1	889
2007	100	30	51	19	1	1 271
2007 ¹	100	.	72	27	1	894
2008	100	26	58	15	0	1 111
2008 ¹	100	.	78	21	1	819
2009	100	25	56	19	1	1 103
2009 ¹	100	.	74	25	1	831

¹ Bare personer som har kontakt med innvandrere.

Kilde: Holdninger til innvandrere og innvandring (Blom 2009).